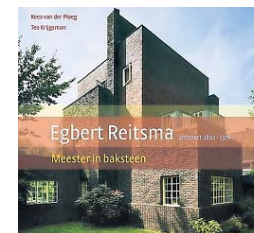

▲ Dubbele villa's aan Nassaulaan in Groningen (vlnr), metselwerk van de kerk in Andijk en de Goede Herderkerk in Groningen. Foto's Teo Krijgsman

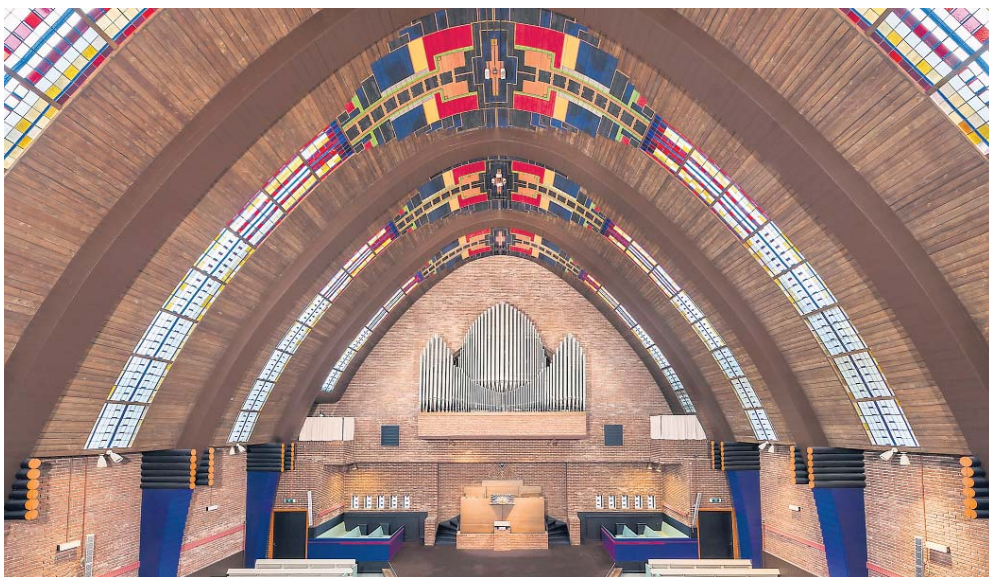
INTERVIEW KEES VAN DER PLOEG

Kees van der Ploeg schreef een biografie over Egbert Reitsma. De Groninger architect maakte naam met expressionistische kerkgebouwen. „Hij kwam vooral tot bloei achter de tekenafel en op de bouwplaats.”

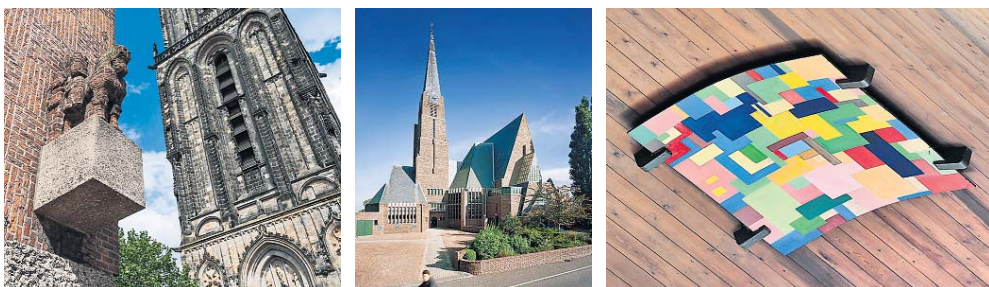
Mannus van der Laan

De artistieke durf van Egbert Reitsma

▲ Interieur gereformeerde kerk in Appingedam na restauratie.

▲ Bakstenen sculptuur van Reitsma op gebouw aan Grote Markt in Groningen (vlnr), gereformeerde kerk in Andijk en houtrelief Goede Herderkerk in Bedum.

GRONINGEN Egbert Reitsma (1892-1976) voorzag veel van zijn gebouwen van een bakstenen sculptuur. Deze 'handtekening' hakte hijzelf op de bouwplaats uit. Zo maakte hij in de gereformeerde kerk in Kollum dierenfiguren in het trappenhuis. Aan de gevel van het kantoorgebouw tegenover de Martinieren realiseerde hij een beeldengroep met Sint-Maarten en de beelddaar. Bekend is ook het bakstenen beeld van Don Quichot voor zijn voormalig woonhuis aan de Rijksstraatweg in Glimmen. „Hij had veel gevoel voor sculpturale effecten in de architectuur”, zegt Kees van der Ploeg.

Onder de toepasselijke titel *Meester in baksteen* schreef de architectuurhistoricus, die verbonden is aan de Rijksuniversiteit Groningen, een gedegen biografie over Reitsma. Dat er niet eerder een studie over hem is verschenen, is volgens Van der Ploeg mede te wijten aan de teleoorgang van het archief van de Groninger architect. Diens atelier aan de oostwand van de Grote Markt werd in 1945 bij de bevrijding volledig door brand verwoest. Het moet een ramp voor hem zijn geweest; al zijn schetsen, tekeningen en waarschijnlijk ook zelfgemaakte meubelstukken gingen in rook.

Reitsma wordt altijd in één adem genoemd met de Amsterdamse School. In overzichtswerken van deze stijlstroming in Groningen duikt zijn naam stevast op, naast geveerde architecten als Siebe Jan Bouma, Evert van Linge en J.A. Boer. Zijn fraaie, bakstenen kerkgebouwen en woonhuizen getuigen inderdaad van een verbeeldingskracht die typerend is voor de Amsterdamse School. Maar in zijn werk ontbreken de sierlijke wervelingen. „Met de scherpe, dynamische daklijnen, de driehoekige spitsgevels en de paraboolvormige interieurlijnen is zijn stijl eerder verwant aan het Noord-Duits expressionisme”, vindt Van der Ploeg.

‘Bij Reitsma liepen abstract en figuratief door elkaar heen’

▲ Kees van der Ploeg. Foto Kees van de Veen

ook 'artistieke durf'. Na drie jaar hield Reitsma het – om onverklaarbare reden – in Rotterdam voor gezien en keerde hij terug naar Groningen. Daar begon hij na een poosje zelf een praktijk. Aan de Noorderstationstraat ontwierp hij een eigen woning met atelier. Ook werd hij lid van kunstenaarsvereniging De Ploeg.

Aan medeoprichter George Martens vroeg Reitsma het gewelf van de kerk in Kollum (1925) te beschilderen. Met deze gereformeerde kerk gaf de architect zijn visitekaartje af. Het viel in goede aarde bij andere, ambitieuze kerkbesturen van gereformeerde sinit. Ze zochten geen traditie, maar vernieuwing in een vertrouwde verticale, bakstenen jas.

Om de expressiviteit van de gevel te benadrukken gebruikte de Groninger architect vaak mondstenen. Dat waren 'mislakels' die in de fabriek te dicht bij het vuur hadden gelegen. Ze waren donker verkleurd en krom getrokken. Voor dragende muren waren ze ongeschikt, maar ter decoratie hadden ze een robuuste, dwarse uitstraling. „Hij had veel gevoel voor de kwaliteit van bouwmaterialen en werkte heel ambachtelijk”, zo typeert Van der Ploeg hem.

Reitsma paste ook graag uitbundige kleuren in zijn kerkinterieurs toe. Dat is te zien op de prachtige foto's van Teo Krijgsman in het boek. Het met een abstract kleurenpalet beschilderd dakbesot van de gereformeerde kerk in Appingedam loopt bijna naadloos over in de glas-inloodvensters. Zijn godshuis in Andijk, dat als zijn hoogtepunt wordt beschouwd, valt op door een spetterende orgie van kleurvlakken van binnen. In de Goede Herderkerk in Bedum heeft het houtrelief boven in een van de kruisarmen veel weg van een abstract schilderij. Dat geldt ook voor het wandrelief in de Pelikaankerk in Leeuwarden, die met zijn rechthoekige, kubistische vormen tegen het werk van Dudok aanleunt.

Maar hij draait zijn hand ook niet om voor figuratieve voorstellingen, zoals we kunnen zien in veel van zijn glas-inloodramen in woonhuizen. Van der Ploeg: „Wij zijn al snel geneigd te denken dat ontwerpers abstract of figuratief zijn, maar dat gold niet voor hem. Bij Reitsma liep dat door elkaar heen.”

Het werk waarmee hij bij het grote publiek het meest bekend is geworden is het Noorder Sanatorium (1935) van de psychiatrische inrichting Dennenoord in Zuidlaren. In dit

▲ Egbert Reitsma door George Martens (1929). © Groninger Museum

gebouw met een torenachtig, kubistisch opgestapelde middenstuk en twee langwerpige zijvleugels toont hij zich evenzeer schatplichtig aan Dudok. Dat is ook te danken aan het gebruik van lichtgele, platte bakstenen.

In zijn naoorlogse werk zou hij op de moderne toer gaan, maar traditionele uitstapjes niet schuwen. „Het zal mede veroorzaakt zijn door de kleinere naoorlogse budgetten. Wel blijft hij werken in baksteen en realiseert hij prachtige reliëfs in de gevels. Zelf vind ik dat hij ook na de oorlog nog veel mooie gebouwen heeft gemaakt.”

Van der Ploeg zegt het een beetje aarzelend, maar Reitsma is misschien wel de beste Groninger architect van de twintigste eeuw. Anders dan veel van zijn tijdgenoten werkte hij alleen voor particulieren. „Toch zijn oeuvre diverser dan dat van Dudok. Hij heeft ook in bijna het hele land gebouwd. Daarbij heeft veel

van zijn vooroorlogse werk de status van Rijksmonument verkregen. Zijn kerken in Appingedam en Andijk zijn gerestaureerd. En Stichting Oude Groninger kerken heeft net bekendgemaakt dat het de Noorderkerk in Bedum overneemt.”

Dat Reitsma tot dusverre niet meer in het spotlight heeft gestaan, is volgens Van der Ploeg geen gevolg van miskenning. „Hij was een open geest, maar niet iemand die in de pen klom en met theorieën over het vak kwam. Hij was een architect die ophloede achter de tekenafel en op de bouwplaats.”

Boek *Meester in baksteen. Egbert Reitsma, architect 1892-1976* van Kees van der Ploeg (tekst) en Teo Krijgsman (foto's) is uitgegeven door Noordboek. Prijs: 22,50 euro (160 bladz.)